

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP

HRVATSKOG ETNOLOŠKOG DRUŠTVA / SLOVENSKOG ETNOLOŠKOG DRUŠTVA

SLOVENSKO *etnološko* DRUŠTVO
SLOVENE *ethnological* SOCIETY

14. HRVATSKO-SLOVENSKE ETNOLOŠKE PARALELE ETNOLOGIJA I SELO 21. STOLJEĆA: TRADICIONALNO, UGROŽENO, KREATIVNO

LUG U BARANJI, 1. – 4. LISTOPADA 2016.

PROGRAMSKA KNJIŽICA

Organizatori:

HRVATSKO ETNOLOŠKO DRUŠTVO

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU ZAVODA ZA POVIJESNE I DRUŠTVENE ZNANOSTI HRVATSKE
AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

SLOVENSKO *etnološko* DRUŠTVO
SLOVENE *ethnological* SOCIETY

Organizacijski odbor:

dr. sc. Tihana Petrović Leš

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU FF-a, ZAGREB, HR

dr. sc. Žarko Španiček

MINISTARSTVO KULTURE RH, KONZERVATORSKI ODJEL U POŽEGI, HR

dr. sc. Klementina Batina

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU ZPDZ HAZU-a, ZAGREB, HR

Ana Wild, dipl. etn.

MUZEJ SLAVONIJE, OSIJEK, HR

dr. sc. Jasna Fakin Bajec

INŠTITUT ZA KULTURNE IN SPOMINSKE ŠTUDIJE ZRC SAZU, NOVA GORICA, SLO

dr. sc. Saša Poljak Istenič

INŠTITUT ZA SLOVENSKO NARODOPISJE ZRC SAZU, LJUBLJANA, SLO

Anja Serec Hodžar, dipl. etn. i kult. antrop.

GLASBENONARODOPISNI INŠTITUT, ZRC SAZU, SLO

Znanstveno-stručni skup novčano su potpomogli:

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta
Republike Hrvatske

Turistička zajednica grada Osijeka

Pokrovitelj:

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
HRVATSKOG ETNOLOŠKOG DRUŠTVA
I SLOVENSKE ETNOLOŠKOG DRUŠTVA

14. HRVATSKO-SLOVENSKE ETNOLOŠKE PARALELE
ETNOLOGIJA I SELO 21. STOLJEĆA:
TRADICIONALNO, UGROŽENO,
KREATIVNO

LUG U BARANJI, 1. – 4. LISTOPADA 2016.

PROGRAM

ZAGREB, LISTOPAD 2016.

1. DAN (SUBOTA, 1. 10. 2016.)

STRUČNA EKSKURZIJA BARANJSKA BAŠTINA

9.00 – 12.30 REGISTRACIJA (smještaj u hotel *Lug*, ul. Šandora Petefija 64, Lug)

14.00 – 19.00 *BARANJSKA BAŠTINA* – ekskurzija

20.00 PREDSTAVLJANJE *Zbornika radova 13. hrvatsko-slovenskih paralela: Srednjoeuropsko povezivanje etnologa i kulturnih antropologa kao izazov sadašnjem vremenu* (Dolenjske toplice, Slovenija, 9. – 11.11.2014.) te najnovijih izdanja Slovenskog etnološkog društva i Hrvatskog etnološkog društva.

20.30 VEČERA

Info-kontakt:

TIHANA PETROVIĆ-LEŠ – 091 508 1742

KLEMENTINA BATINA – 091 1649 694

2. DAN (NEDJELJA, 2. 10. 2016.)

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP

8.00 – 9.00 REGISTRACIJA (dvorana hotela *Lug*, Lug)

9.00 – 9.30 POZDRAVNE RIJEČI

IZLAGANJA

I. TEMATSKA CJELINA:

FENOMEN RURALNOGA PODRUČJA

9.30 – 9.50 **Ivan Cifrić:**

Selo i seljaci

9.50 – 10.10 **Jasna Fakin Bajec:**

Mreženje znanj in vzdržni razvoj podeželja: realnost ali utopija?

10.10 – 10.30 **Marta Račić, Rahela Jurković:**

Trebaju li selu, u svrhu napretka, europski projekti?

10.30 – 10.50 **Tea Horvatin, Marijeta Rajković Iveta:**

Suvremeno iseljavanje mladih iz Slavonije u Irsku

10.50 – 11.00 **RASPRAVA**

11.00 – 11.15 STANKA

II. TEMATSKA CJELINA:

STANOVNIŠTVO RURALNOGA PODRUČJA – ŠTO JE SELO, TKO SU SELJACI

11.15 – 11.35 **Mislav Matišić, Luka Jakopčić:**

Etape socidemografskog razvoja Baranje očima obitelji Orikin

11.35 – 11.55 **Suzana Leček, Ivica Šute:**

Seljački domovi Hrvatske seljačke stranke (1935.-41.) – zamisao, ostvarenje, nasljeđe

11.55 – 12.15 **Željko Dugac:**

Susret seoske zajednice s novom profesijom: Sestre pomoćnice (medicinske sestre) u međuratnoj Hrvatskoj

12.15 – 12.30 **RASPRAVA**

12.30 – 14.00 **OBJED**

III. TEMATSKA CJELINA:

TURIZAM NA RURALNOM PODRUČJU

14.00 – 14.20 **Marko Smole, Alenka Veber:**

Poskusi obujanja kulturnega turizma na območju gornje Kolpe in Čabranke – kako na depopulariziranih območjih ob meji?

14.20 – 14.40 **Anja Moric, Ana Perinić Lewis, Saša Poljak Istenič:**

Podleželski turizem na obrobju: potencial nesnovne kulturne dediščine

14.40 – 15.10 **Alenka Černelič Krošelj:**

Razvoj podeželja, projekti Lokalne akcijske skupine Posavje in vloga "posavskih" etnologov in dediščinskih ustanov

15.10 – 15.20 **RASPRAVA**

I. TEMATSKA CJELINA:

FENOMEN RURALNOGA PODRUČJA

15.20 – 15.40 **Janez Bogataj:**

Nova prizadevanja etnološke vede v vaseh

15.40 – 16.00 **Jelka Pšajd:**

Ruralna pokopališča – kulturna ali uničena pokrajina?

16.00 – 16.20 **Marija Raguž:**

Svinjarevci: održavanje ruralnoga kulturnog krajolika pod utjecajem ratnih okolnosti

16.20 – 16.40 **RASPRAVA**

16.40 – 17.00 **STANKA**

II. TEMATSKA CJELINA:

STANOVNIŠTVO RURALNOGA PODRUČJA – ŠTO JE SELO, TKO SU SELJACI

17.00 – 17.20 **Polona Sitar:**

Analiza diskurza o idili slovenskega podeželja in vrednotah njegovega prebivalstva v romantičnih resničnostnih šovih

17.20 –17.40 **Duška Kneževič Hočevar:**

“Kako kmetovati vzdržno ob nevzdržni kmetijski politiki?” Kritična razmišljanja kmetov/ic o kmetovanju v Sloveniji

17.40 – 18.00 **Špela Ledinek Lozej, Saša Roškar:**

Planine v Julijskih Alpah – oživljanje tradicije ali tradicija v življenju

18.00 – 18.20 **Tanja Kocković Zaborski, Ivana Šarić Žic:**

Je li “odzvonilo” gradskim tržnicama?

18.20 – 18.30 **RASPRAVA**

18.30 – 20.00 **BAŠTINA LUGA – „sela crvene paprike“**

20.00 **VEČERA**

3. DAN (PONEDJELJAK, 3. 10. 2016.) – ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP

IZLAGANJA:

III. TEMATSKA CJELINA:

TURIZAM NA RURALNOM PODRUČJU

9.00 – 9.20 **Anita Matkovič:**

Jurjevanje – med pomladno šego in poletnim festivalom

9.20 – 9.40 **Karla Kofol:**

Festival metaldays – urbana kultura v ruralnem okolju doline Soče

9.40 – 10.00 **Ivana Kurtović Budja, Jurica Budja:**

Mogu li ugroženi mjesni govori produljiti tradiciju kreativnim pristupom njihovu proučavanju?

10.00 – 10.20 **Milana Černelić:**

Tavankut – tradicija prošlosti u sadašnjosti

10.20 – 10.40 **Marija Gačić:**

Upotreba narodnih nošnji u turističke svrhe na području Đakovštine

10.40 – 11.00 **RASPRAVA**

11.00 – 11.20 **STANKA**

11.20 – 11.40 **Martina Mišetić:**

Prve aktivnosti Muzeja Cvelferije – u osnivanju

11.40 – 12.00 **Klementina Batina:**

Tradicijsko graditeljstvo Bistre: breme nasljeđa i/ili kulturno-turistički potencijal

12.00 – 12.20 **Žarko Španiček:**

Mlinarske tradicije Slavonije i Baranje kao kulturna baština

12.20 – 12.40 **Zlata Živaković Kerže, Darko Mrkonjić:**

Zemlja kruha, ribe i vina

12.40 – 12.50 **RASPRAVA**

13.00 ZAVRŠNA RIJEČ

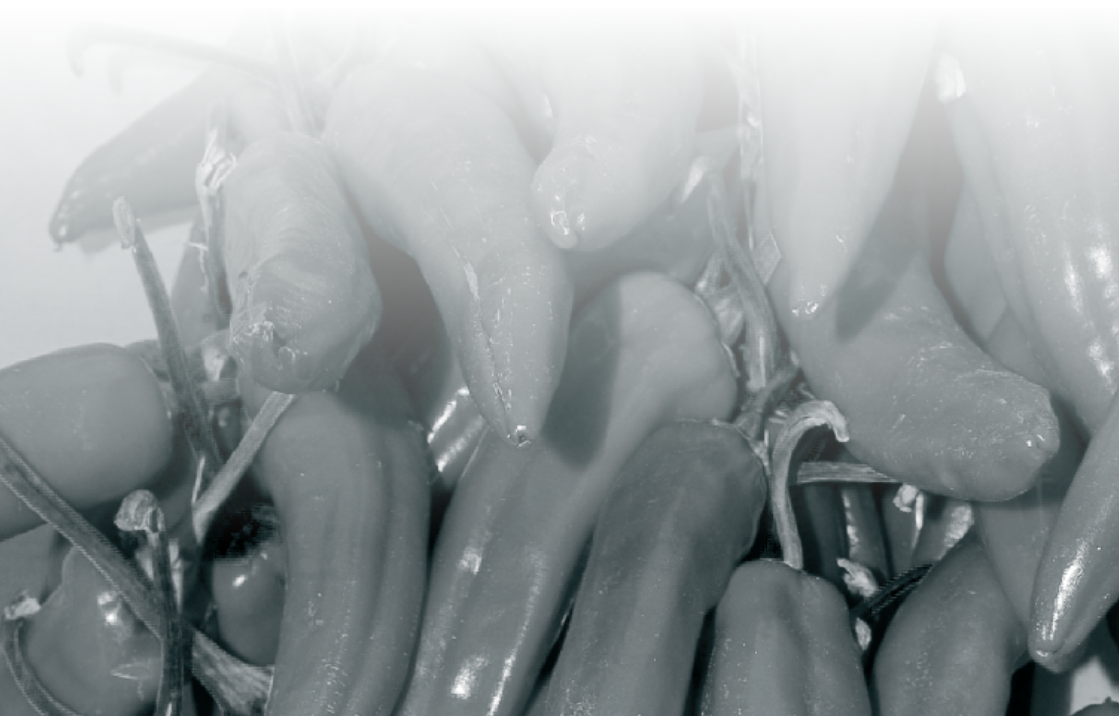
13.30 – 14.30 OBJED

15.00 – 20.00 RAZGLED OSIJEKA (Tvrđa, Gornji Grad, vodenica na Dravi)

20.30 VEČERA

4. DAN (UTORAK, 4. 10. 2016.)

9.00 – 10.00 DORUČAK, ODLAZAK

SAŽETCI IZLAGANJA

Dr. sc. KLEMENTINA BATINA, viša stručna suradnica

Odsjek za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

A. Hebranga 1, Zagreb, HR

klementina@hazu.hr

TRADICIJSKO GRADITELJSTVO BISTRE: BREME NASLJEĐA I/ILI KULTURNO-TURISTIČKI POTENCIJAL

U izlaganju će se predstaviti rezultati istraživanja na projektu *Bistrajske hiže* čija se provedba financira u sklopu javnog natječaja Općine Bistra za korištenje javnih potreba u području kulture za 2016. godinu.

Primarna svrha ovoga projekta jest evidentirati i dokumentirati tradicijsku graditeljsku baštinu (kuće, gospodarske objekte, zdence) na području bistranskog kraja. Osim izrade same dokumentacije projekt uključuje i sustavno terensko istraživanje kulture stanovanja na tom području: povijesne aspekte izgradnje objekta, socio-ekonomske odrednice stanovanja u pojedinom naselju, organizaciju života i rada unutar i oko stambenog prostora te estetske aspekte stanovanja.

Prvi rezultati istraživanja pokazuju kako život u *hižama* njihovim vlasnicima predstavlja teret (financijski i organizacijski) budući da prostor kuće i okućnice najčešće moraju prilagođavati suvremenim potrebama stanovanja. S druge strane, postoji jasna i definirana namjera (*Strateški plan razvoja turizma na području Općine Bistra za razdoblje 2014.-2020.*) da se tradicijske kuće koje su prepoznate kao važna sastavnica lokalnog identiteta obnove i koriste kao važan segment kulturno-turističke ponude Općine Bistra.

JANEZ BOGATAJ, dr. etnoloških znanosti, red. profesor v pokoju

janez.bogataj@guest.arnes.si.

NOVA PRIZADEVANJA ETNOLOŠKE VEDE V VASEH

Že v uvodu si moramo postaviti vprašanje smiselnosti uporabe pojma vasi. Geografska veda se je npr. pred leti odpovedala pojmu trga, kar je sicer z etnološkega vidika sporno, vendar pa pojem vasi potrebuje vsebinsko (morda tudi terminološko) redefinicijo. Vasi se vedno bolj urbanizirajo, za kar zelo intenzivno "poskrbijo" arhitekti in urbanisti. Slednji posegajo v ruralni prostor, čeprav bi

se morala zanj oblikovati posebna veda, tj. rurizem. Kot vsa okolja človekovega bivanja in prizadevanja tudi vasi doživljajo družbene, gospodarske, duhovne in še druge spremembe. Etnološka veda razmeroma slabo sledi (gledano v seštevku) vsem tem spremembam, predvsem pa si ni uspela zagotoviti vodilne ali vsaj temeljne vloge v raziskovanju, poznavanju in usmerjanju tega prostora v 21. stoletju. To prav tako velja za urbana, tj. mestna okolja in trge. Posebno pozornost moramo v prihodnje nameniti sestavi prebivalstva in njihovim gospodarskim dejavnostim. V vaška okolja prihaja vedno več mestnega prebivalstva, tudi občanov naseljencev, turistov in vikendašev, ki poskušajo vzpostaviti nove, predvsem drugačne gospodarske in družbene, tudi duhovne povezave z domačini ter tako sooblikovati nove istovetnosti.

Lahko govorimo o nekaterih oblikah novejšega strokovnega delovanja v vaseh, kjer je bila etnološka veda poudarjeno aktivna, tako v raziskovanju kot predvsem v načrtovanju. Nekateri uspešni projekti so mednarodni, drugi imajo izrazito lokalni in regionalni značaj, kar je ena od teženj sodobnega razvoja na različnih področjih. V mednarodni izmenjavi dosegamo dobre rezultate v okviru EU projekta **EDEN** (European Destinations of Excellency), ki želi uravnotežiti težnje turističnega razvoja v ruralnem okolju predvsem z vidika vzdržnega razvoja. Tematsko je usmerjen tudi mednarodni projekt mednarodnega inštituta IGCAT **European Regions of Gastronomy**, v okviru katerega poskušamo uveljaviti nekatera regionalna vaška okolja iz Slovenije, ki imajo zagotovljene vse bistvene elemente za prehransko kakovost in razpoznavnost. Seveda nas v tej smeri čaka še veliko dela in predvsem prepričevanj regionalnega in državnega birokratskega aparata v Sloveniji (!), kar je tudi ena od siceršnjih značilnosti in odslikav položaja etnološke vede v družbi. Vendar je bilo prav na gastronomskem področju storjenih nekaj pomembnih premikov. Najprej smo leta 2006 aktivno sooblikovali **Strategijo gastronomije Slovenije** in postavili **gastronomsko piramido Slovenije**. Od tedaj dalje so sledile nekatere dopolnitve in izdelava gastronomskih strategij za posamezne slovenske regije. Ob upoštevanju velikih prebivalskih, gospodarskih in družbenih sprememb v slovenskih vaseh od leta 2010 uspešno razvijamo nekatere razpoznavne **tržne znamke**, pri čemer ima slovenska etnološka veda popolnoma enakopravno strokovno vlogo. Menda ob tem ni treba posebej poudarjati, da se ob takih projektih utrjuje tudi potreba po etnoloških kadrih in njihovih zaposlitvah v prihodnje. Med uspešne tržne znamke, ki temeljijo na sistemih aktiviranja vaškega prebivalstva in ocenjevanja njihovih izdelkov ter pridelkov, so predvsem znamke **Bohinjsko – From Bohinj, Okusi Rogle, Dobrote Dolenjske**, znamki **Parka Škocjanske jame** in **Srca Slovenije**.

Eno najbolj problematičnih vprašanj sodobnega usmerjanja vasi so turistične dejavnosti. V njihovih okvirih še posebej **turizem v vaseh** ali **turizem na kmetijah** (nepravilno imenovan "kmečki turizem") in razne **vaške prireditve**, ki večinoma predstavljajo sodobne rituale postindustrijske družbe v vaškem okolju. Novejši razvoj turizma v vaseh sega v 60. leta 20. stoletja. Vendar sta bila

že pri teh začetkih popolnoma narobe razumljena vloga in pomen etnološke vede. Krivdo za tak položaj, ki mu vsaj delno sledimo še danes, moramo iskati predvsem tudi v etnološki vedi sami in njenih nosilcih ter njihovih preskromnih odzivanjih na aktualna družbena in razvojna vprašanja.

Akad. IVAN CIFRIĆ, red. prof.

Odsjek za sociologiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

I. Lučića 3, Zagreb, HR

icifric@ffzg.hr

SELO I SELJACI

U pojmovnom smislu selo i seljaci neodvojivi su od pojmova prostor, kultura (tradicija) i vrijeme. U ovome se izlaganju povezanost sela i seljaka s prostorom, kulturom (tradicijom) i vremenom analizira u njihovim povijesnim i aktualnim aspektima i dimenzijama.

Selo i grad dvije su prostorne organizacije života ljudi koje su vremenom prolazile svoje mijene. Selo se promatra povijesno i aktualno kao suprotnost gradu. U modernom društvu nestaju neka obilježja tih suprotnosti i specifičnosti. Razlog tome je što je selo u promjenama prihvaćalo obrazac urbane kulture, a u suvremenosti njegovu sudbinu uvjetuju procesi globalizacije. Selo kao zajednica razlikuje se od grada, kao svijet za sebe, po odnosu prema prirodi, unutarnjoj strukturi i dinamici stanovništva, zanimanjima i sustavu vrijednosti u kojemu dominira religija. Tradicijsko selo ne poznaje pojam razvoja, brzine života i vremena, općenito nije mu svojstvena kvantifikacija. U selu danas žive seljani od kojih su samo neki poljoprivrednici (seljaci). Seljaci su povijesna kategorija povezana s poljoprivredom koja je određivala glavni sadržaj života – od proizvodnje i graditeljstva do svečanosti. Tijekom vremena nastala je tradicijska kultura koje je, oblikovanjem socijalno-ekološkog ruralnog metabolizma, utjecala na povijesni doprinos razumijevanju odnosa modernog društva i prirode.

Industrijalizacija u XX stoljeću označila je vrijeme "kraja seljaka" i jednog načina života, a XXI stoljeće u razvijenim zemljama postavlja pitanja nestanka sela kao specifičnog naselja obilježenog tradicijskom kulturom, unatoč tome što će na mnogim prostorima Planete opstojati, a njegovi stanovnici sve teže živjeti.

Dr. sc. MILANA ČERNELIĆ, red. prof.

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

I. Lučića 3, Zagreb, HR

mcerneli@ffzg.hr

TAVANKUT – TRADICIJA PROŠLOSTI U SADAŠNJOSTI

U svojem izlaganju predstaviti ću jedno mjesto u Vojvodini s većinskim bunjevačkim hrvatskim stanovništvom, u kojem se tradicija prošlosti njeguje više decenija zahvaljujući aktivnosti i mnogim inicijativama Hrvatskog kulturnog prosvjetnog društva (HKPD) *Matija Gubec* Tavankut osnovanog 1946. godine.

Unatoč često nepovoljnim uvjetima ovo izuzetno vitalno društvo uspijeva od samih početaka, a osobito od devedesetih godina 20. stoljeća nadalje, uspješno njegovati svoju tradicijsku baštinu, revitalizirati pojedine običaje, organizirati razne manifestacije tradicijske kulture i razvijati ruralni turizam.

ALENKA ČERNELIČ KROŠELJ, prof. umet. zgod. in univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, direktorica

Posavski muzej Brežice

Cesta prvih borcev 1, Brežice, SLO

alenka.cernelic.kroselj@pmb.si

RAZVOJ PODEŽELJA, PROJEKTI LOKALNE AKCIJSKE SKUPINE POSAVJE IN VLOGA "POSAVSKIH" ETNOLOGOV IN DEDIŠČINSKIH USTANOV

Razumevanje razvoja podeželja je že od začetka raznovrstnih projektov, povezanih z njim, (najmanj od 90. let 20. stoletja) vključevalo tudi raziskovanje, ohranjanje in predstavljanje različnih oblik "tradicionalnih" načinov življenja in dejavnosti ter njihovo vključevanje v razvoj, katerega pomemben del je prav turizem.

Kot etnologinja in kulturna antropologinja sem v zadnjih petnajstih letih sodelovala v različnih projektih, ki so bili bolj ali manj uspešni, in bila vključena v različne faze projektov. To je bil velik strokovno-etnološki izziv. Prav tako sem pri tem sodelovala v različnih vlogah, ki so odražale raznovrstne zaposlitve in zadolžitve.

V prispevku bom predstavila izkušnje, predvsem nedavne in tiste, ki sem jih pridobila med delovanjem v Lokalni akcijski skupini Posavje in programu LEADER 2007–2013. Predstavila bom ključne rezultate treh uspešnih projektov, katerih izhodišče je bil prav etnološki pristop k razvoju podeželja v sodelovanju s turističnimi akterji v regiji. Vsi trije projekti so imeli tudi obmejno in čezmejno razsežnost.

V drugem delu bom predstavila pripravo novega programa CLLD, sodelovanja in vloge LAS Posavje v novem razvojnem obdobju 2014–2020. Predstavila bom ključne izzive in cilje, ki dajejo etnologiji in etnologom številne priložnosti, hkrati pa nam postavljajo tudi vprašanja, ki jih naslavlja Vzpostavnice.

V sklepu bom izpostavila vlogo in pomen muzejev in interdisciplinarnega pristopa v kontekstu razumevanja in zavedanja pomena in odgovornosti muzejev, še posebej s primerom odgovornosti Posavskega muzeja Brežice do kulturne krajine, kot jo opredeljuje ICOM-ova Resolucija št. 1 – Odgovornost muzejev do krajine. Sprejeta je bila na 31. generalni konferenci ICOM-a v Milanu 9. julija 2016. Prispevek odpira vprašanja, ki so aktualna tako programsko kot finančno oziroma so del celovitega delovanja muzeja, ki ga vodim od junija 2014 in ima v imenu prav obmejno regijo, vključevanje v čim več plasti družbe pa je eden od naših osrednjih ciljev.

Prof. dr. sc. ŽELJKO DUGAC, znan. savjetnik u trajnom zvanju

Odsjek za filozofiju znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

A. Kovačića 5, Zagreb, HR

dugachazu@gmail.com

SUSRET SEOSKE ZAJEDNICE S NOVOM PROFESIJOM: SESTRE POMOĆNICE (MEDICINSKE SESTRE) U MEĐURATNOJ HRVATSKOJ

Između dvaju svjetskih ratova oblikuje se profesija sestara pomoćnica (medicinskih sestara) koja se bavila ne samo medicinskim već i socijalnim radom. Prateći tada moderne trendove socijalne medicine sestre pomoćnice započele su djelovanje među socijalno najugroženijim skupinama, posebice u seoskim krajevima.

Pružajući medicinske usluge sestre ujedno započinju širiti i polje složenog socijalnog i edukativnog djelovanja. Njihova se uloga vezale uz bolesne članove kućanstava, ali i uz brojne druge skupine, primjerice nezbrinutu djecu, napuštene žene itd., pa sve do zdravstveno prosvjetnog rada. Zauzimajući sve značajnije mjesto unutar seoske zajednice te nudeći brojne besplatne usluge, koje do tada nisu bile uobičajene i poznate, poticale su postupnu transformaciju seoske zajednice. Primjerice, od stavova da je sve što je iz grada i od strane doktora skupo, nedostupno i neprihvatljivo prema prihvaćanju i gradnji povjerenja, te korištenju usluga koje su im bile ponuđene. Sestrinstvo kao žensko zvanje gradilo je mostove između seoske zajednice i suvremene znanosti i medicine te općenito novog odnosa do bolesnih i siromašnih. Živeći u samoj seoskoj zajednici i radeći unutar lokalnih zdravstvenih stanica, često puta kao jedini stalni

djelatnici, one su ulazile u slojevitost problema na terenu i gradile prisnije kontakte nego ostali predstavnici medicine i zdravstvenog sustava.

Nakon Drugog svjetskog rata seoska je zajednica već posve inkorporirala medicinske sestre unutar svoje svakodnevice, posebice tzv. patronažne sestre, no promjene u javno zdravstvenom sustavu pod utjecajem ekonomskih čimbenika u 21. stoljeću istisnule su sestre s terenskog posla i ugrozile sustav koji je teško i mukotrпно uspostavljen i koji je imao svoju značajnu funkciju.

JASNA FAKIN BAJEC, dr. etnologije, znanstvena sodelavka

Inštitut za kulturne in spominske študije ZRC SAZU

Raziskovalna postaja Nova Gorica

Delpinova 12, Nova Gorica, SLO

jasna.fakin@zrc-sazu.si.

**MREŽENJE ZNANJ IN VZDRŽNI RAZVOJ
PODEŽELJA: REALNOST ALI UTOPIJA?**

Prispevek obravnava vlogo etnologov pri doseganju vzdržnega razvoja podeželja, kjer se velik poudarek med drugim namenja tudi novim razvojnim participativnim pristopom in mreženju znanj med različnimi generacijami, sektorji, spoloma in drugimi deležniki. Čeprav se vsi akterji razvoja podeželja, zlasti lokalni politiki, strokovnjaki, gospodarstveniki in civilna družba, zavedajo, da bi z vzajemnim sodelovanjem in povezovanjem lažje dosegli kakovostnejši razvoj in boljše počutje ljudi, je v realnosti to zelo težko doseči.

Avtorica bo s pomočjo primerov dobrih praks poskušala odgovoriti na vprašanje, kje so nove priložnosti za delo in vlogo etnologov pri doseganju učinkovitega mreženja znanj in kako povezati tradicionalna znanja iz lokalnega okolja s potrebami, priložnostmi in kreativnimi idejami sodobnih gospodarskih družb. Pod drobnogled bo postavljeno tudi spoznanje, da gospodarske družbe zaradi želje bo doseganju gospodarskega dobička velikokrat neetično izkoriščajo lokalne človeške vire in kulturni kapital ter posledično poglobljajo družbene neenakosti, ki jih sodobni kapitalistični sistem povzroča. Zato je tudi ključno vprašanje, kako lahko kot etnologi in varuhi tradicionalnih znanj zaščitimo nosilce lokalne dediščine na podeželju in omilimo posledice neoliberalistične politike.

MARIJA GAČIĆ, mag.

Muzej Đakovštine

A. Starčevića 34, Đakovo, HR

marija.black@gmail.com

UPOTREBA NARODNIH NOŠNJI U TURISTIČKE SVRHE NA PODRUČJU ĐAKOVŠTINE

Đakovština se u svojoj turističkoj ponudi predstavlja kroz nekoliko priča. Uz onu gastronomsku, važno mjesto zauzimaju konji, vino, a uz njih se redovito pojavljuju i narodne nošnje tipične za ovaj kraj Hrvatske. Budući da su narodne nošnje predmet mog istraživačkog interesa, ovim izlaganjem želim preispitati njihovu upotrebu u turističke svrhe na području Đakovštine.

Osim u upotrebi na sceni, u nastupima folklornih skupina, narodne nošnje se u Đakovštini neprestano pojavljuju na promotivnim plakatima i izdanjima uglavnom u kontekstu festivalske manifestacije *Đakovački vezovi*, koji su ove godine doživjeli svoju 50. obljetnicu. S druge strane, stalni etnografski postav Muzeja Đakovštine, koji je također namijenjen prezentaciji područja domaćim i stranim posjetiteljima, bazira se na narodnim nošnjama i tradicijskom tekstu. Gotovo svako selo u Đakovštini organizira folklornu manifestaciju na kojoj su narodne nošnje neizostavne te i to upućuje na činjenicu da one imaju svoje važno mjesto u prezentaciji tradicije ovoga kraja.

Cilj izlaganja je iznijeti pregled trenutne pozicije narodnih nošnji u turističkoj ponudi Đakovštine i njihove pojavne oblike: suvenirne lutke u narodnim nošnjama, dijelovi narodnih nošnji za prodaju, njihove stilizacije i prilagodbe suvremenoj modi itd. S druge strane, cilj je preispitati uloge narodne nošnje kao simbola identiteta, veze s kontinuitetom tradicijskog života, aluzija na prošlost i ostalih emotivnih konotacija koje ulaze u kontekst turističke ponude. Konačno, izlaganje će promisliti potencijal *iskustva narodne nošnje* i elemenata koji bi to iskustvo učinili poželjnim turističkim proizvodom.

TEA HORVATIN, dipl. etnolog i kult. antropolog i pov. umjetnosti

Ivana Zajca 8, Našice, HR

teahorvatin7@gmail.com

Dr. sc. MARIJETA RAJKOVIĆ IVETA, doc.

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

I. Lučića 3, Zagreb, HR

mrajkovi@ffzg.hr

SUVREMENO ISELJAVANJE MLADIH IZ SLAVONIJE U IRSKU

Zadnjih nekoliko godina iseljavanje mladih iz Slavonije postalo je svakodnevna praksa. Osim tradicionalnih destinacija, poput Njemačke i Austrije, trenutno najpopularnije odredište je Republika Irska.

Ovaj migracijski val promatra se kroz makrokontekst, mezokontekst i mikrokontekst migracijskog procesa. Istraživanje je provedeno etnološkom i kulturnoantropološkom kvalitativnom metodologijom. Naglasak je stavljen na etnografiju pojedinačnog. Migrantska iskustva desetak mladih, uglavnom visokobrazovanih, kazivača obaju spola dobivena su putem intervjua. Prikazuju se potisni i privlačni faktori iseljavanja, kulturni i socijalni kapital, svakodnevna migrantska iskustva u Irskoj (pronalazak smještaja, posla, provođenje slobodnog vremena). Od kazivača se tražilo da usporede život u Slavoniji i Irskoj, te da navedu razmišljanja o kratkoročnim i dugoročnim planovima.

Na kraju izlaganja autorice propituju posljedice iseljavanja mladih iz Slavonije, odnosno Republike Hrvatske: depopulacija, starost stanovništva, zaostajanje u (ruralnom) razvoju, neodrživost socijalne skrbi itd.

DUŠKA KNEŽEVIĆ HOČEVAR, dr. socialne in kulturne antropologije, izredna profesorica in višja znanstvena sodelavka

Družbenomedicinski inštitut ZRC SAZU

Novi trg 2, 1000 Ljubljana, SLO

duska@zrc-sazu.si

**“KAKO KMETOVATI VZDRŽNO OB NEVZDRŽNI KMETIJSKI POLITIKI?”
KRITIČNA RAZMIŠLJANJA KMETOV/IC O KMETOVANJU V SLOVENIJI**

Po zgledu strateških dokumentov evropske SKP tudi aktualna strategija razvoja slovenskega kmetijstva poudarja njegovo večnamensko vlogo ter njeno uresničevanje v skladu s cilji vzdržnega razvoja. Poleg zagotavljanja prehranske varnosti, blaginje ljudi in živali, varstva okolja pred onesnaženjem ter trajnega povečevanja produktivnosti kmetijstva razvojni cilji povečujejo podobo produktivne/ga, tekmovalne/ga, zdrave/ga in zadovoljne/ga kmetovalke/ca podjetnice/ka. Obstoje-

ča slika slovenskega kmetijstva precej odstopa od tako zamišljene vizije razvoja. Slovenija sodi v skupino država EU z najneugodnejšo strukturo kmetijstva, nisko produktivnostjo dela in velikimi regionalnim razlikami v vzdržni naravnosti in splošni blaginji prebivalcev. Kako razumejo vzdržno kmetovanje tržno usmerjeni kmetovalke/ci, je bilo eno od raziskovalnih vprašanj ciljno-raziskovalnega projekta "Razvojne usmeritve kmetij v Sloveniji" (2011–2013).

Pripravek presoja tiste rezultate kvalitativnega dela raziskave, ki se osredinjajo na razmišljanja o (vzdržnem) razvoju kmetovanja v Sloveniji in njegovem uresničevanju. Pogovori s sogovornicami/ki 13 izbranih tržno usmerjenih kmetij razpirajo razpoke v razumevanju med njimi in oblikovalci kmetijske politike in ovire pri izvajanju (vzdržnega) razvoja. Prepoznane razpoke ne poudarjajo zgolj "kulture pritoževanja" sogovornikov/ic, temveč razkrivajo njihovo tvornost pri iskanju izhodov spoprijemanja s spremenljivo kmetijsko politiko.

Mr. sc. TANJA KOCKOVIĆ ZABORSKI, kustosica

Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria
Trg Istarskog razvoda 1275. br. 1, Pazin, HR

tanja@emi.hr

Mr. sc. IVANA ŠARIĆ ŽIC, kustosica

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
Muzejski trg 1, Rijeka, HR

ivana@ppmhp.hr

JE LI „ODZVONILO“ GRADSKIM TRŽNICAMA?

Gradske su tržnice mjesta komunikacije, svjedoci ekonomskoga i društvenog razvoja grada. Ondje se izmjenjuju znanja i vještina, razmjenjuju recepti, uspostavljaju se veza između ljudi i hrane, grada i sela. U vremenu sve snažnije globalizacije, gradske tržnice predstavljaju svojevrsne *muzeje na otvorenom, muzeje identiteta* u kojima je prezentirana lokalna tradicija. Iako nam se ponekad čini da ondje „samo“ nabavljamo namirnice, zapravo na tržnicama otkrivamo identitet grada i njegovih stanovnika. Namirnice koje ondje kupujemo govore o vrlo važnom aspektu nematerijalne kulture – prehrani, stilske odlike arhitekture tržnog prostora svjedoče o kulturnim utjecajima, multikulturalnost dokumentira migratorni karakter lokalnoga stanovništva. Značaj tržnice očituje se ne samo u ponudi proizvoda koji su dostupni kupcima već predstavlja i mjesto koje čuva „duh“ grada i njegovu nematerijalnu tradiciju.

Izložba "Tržnica – trbuh grada" Etnografskog muzeja Istre/Museo Etnografico dell'Istria i Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja publici je predstavljena u sklopu manifestacije *Pazi što jedeš* koju Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria i udruga IEP organiziraju već šestu godinu s ciljem promoviranja zdrave i tradicijske (lokalne) hrane.

Istražujući tržnice u Puli i Rijeci cilj autorica nije bio istaknuti samo specifične značajke tih dviju tržnica već ukazati na univerzalnu temu odnosa kupaca i prodavača, karakterističnog za sve tržnice. Kroz tu interakciju otvorene su brojne teme poput neformalnog oslovljavanja na tržnicama, (ne)svjesnog smjera kretanja kupaca prilikom kupnje namirnica, pitanja međusobnog povjerenja, mita o autentičnosti, trenda zdrave prehrane.... Dakle, željela se dati i povijesna perspektiva, ali i problematski osvrt na današnji kontekst u kojemu gradske tržnice (ipak) opstaju. Izložba je popraćena stručnim predavanjima, radionicama i projekcijama, pa tako izložba čini samo jedan dio kompleksno zamišljenog projekta. Široko zahvaćenim programom cilj je pokazati da muzeji nisu zatvorene, introvertirane institucije već otvoreni komunikatori koji, u suradnji sa zajednicom u kojoj djeluju, otvaraju i problematiziraju aktualne teme od interesa za zajednicu.

KARLA KOFOL, univ. dipl. etnologinja, kustosinja

Tolminski muzej

Mestni trg 4, Tolmin

FESTIVAL METALDAYS – URBANA KULTURA V RURALNEM OKOLJU DOLINE SOČE

Dolina reke Soče, zanimiva predvsem zaradi svojih naravnih danosti, postaja v evropskem prostoru vse bolj znana tudi po raznoliki festivalski ponudbi. Največji in najodmevnejši je vsakoletni festival metal glasbe, saj se število prebivalcev mesteca Tolmin, ki sicer šteje okrog 4.000 prebivalcev, v času festivala poveča najmanj za dvakrat. Običajni ropot avtomobilov, traktorjev in kosilnic preglasi glasna metal glasba, sicer zaspane mestne ulice in okoliške vasi pa preplavijo črno oblečeni, okovani ter domiselno tetovirani in okrašeni metalci in metalke iz vseh koncev sveta. Prva leta festivala je njihov množični prihod, predvsem pa poplava tovrstne kulture, ki je sicer značilna predvsem za urbane industrijske centre, med domačini zbuja začudenje, zgražanje, posmeh, po drugi strani pa tudi zmedo, nelagodje, strah in odpor. Na prvi pogled strašljivi, grozeči ter tako drugačni metalci pa so se kmalu izkazali za zelo dobrodušne in dobrovoljne goste, ki so sicer glasni in povsem spremenijo utrip doline, a po drugi strani tudi veliko in radi trošijo ter navkljub svojemu videzu in kulturni pojavnosti ne povzročajo izgredev in konfliktov.

Čas festivala je tako za prebivalce doline Soče postal odlična priložnost za dodaten zaslužek in prodajo številnih domačih izdelkov in pridelkov ter za promocijo obstoječe turistične ponudbe. Že sprehod po ulici, kopanje v rekah ali obisk trgovine pa omogoča tudi največjim zapečkarjem neizbežen in neposreden stik s povsem drugačno kulturo in jezikom ter ga popelje korak bliže k strpnosti in boljšemu sprejemanju drugačnosti.

Dr. sc. IVANA KURTOVIĆ BUDJA, znan. suradnica

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Odjel za dijalektologiju
Republike Austrije 16, Zagreb, HR

ikurtov@ihjj.hr

Dr. sc. JURICA BUDJA, znan. suradnik

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Odjel za opće jezikoslovlje
Republike Austrije 16, Zagreb, HR

jbudja@ihjj.hr

**MOGU LI UGROŽENI MJESNI GOVORI PRODULJITI TRADICIJU
KREATIVNIM PRISTUPOM NJIHOVU PROUČAVANJU?**

Ubrzanim promjenama hrvatskoga sela mijenjaju se i govori svakoga od njih. Ti su govori čuvari tradicije i snažan biljeg osobnoga i zajedničkog identiteta. Razvoj tehnologije omogućuje nam digitalno zapisivanje snimljenih govora te mrežno prikazivanje svih dobivenih podataka.

Jedan od iznimno vrijednih doprinosa takvu prezentiranju hrvatske (jezične) baštine svakako je i Hrvatski jezični atlas prof. Velimira Piškorca s Filozofskoga fakulteta u Zagreba. Što sve zaključujemo iz građe na njemu dostupne, u kakvu su odnosi govori snimljeni u naše vrijeme u odnosu na zapise govora u *Zbornicima za narodni život i običaje* te može li se kreativnim pristupom govorima produljiti tradicija stara stoljećima? Odgovor je na ta pitanja jednoznačan: primjenom suvremene tehnologije na lak i svima dostupan način može se pokazati veza između suvremenih govora i starih tekstova odnosno time će se pokazati jezični kontinuitet neprekinut standardizacijskim procesima s kraja 19. stoljeća. Taj je kontinuitet donekle očuvan zahvaljujući očuvanju tradicionalnoga načina života hrvatskoga sela.

Dr. sc. SUZANA LEČEK, znan. savjetnica

Hrvatski institut za povijest

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

A. Starčevića 8, Slavonski Brod, HR

slecek@isp.hr

Dr. sc. IVICA ŠUTE, izvanredni prof.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

I. Lučića 3, Zagreb, HR

ivica.sute@ffzg.hr

***SELJAČKI DOMOVI HRVATSKE SELJAČKE STRANKE
(1935.-41.) – ZAMISAO, OSTVARENJE, NASLJEĐE***

U međuraću je svoj vrhunac doseglo ne samo klasično građansko društvo, nego i seljaštvo. To posebice vrijedi za zemlje srednje i istočne Europe, pa tako i za Hrvatsku. To je i vrijeme najveće političke moći agrarnih stranaka, no malo je koja dosegla toliki utjecaj na društvo, kao što je to bio slučaj s Hrvatskom seljačkom strankom (HSS). Stoga, kada govorimo o nekom fenomenu vezanom uz HSS, zapravo govorimo o dominantnom svjetonazoru i politici ili o pojedinoj društveno relevantnoj aktivnosti. To je i slučaj sa *seljačkim domovima* čije je podizanje HSS uporno poticao kako bi njegove pristalice dobile prostor za raznovrsne aktivnosti.

U istraživanju smo prvo analizirali značenje institucije *seljačkih domova* (kao „rasadišta kulture“) u zamislama Hrvatske seljačke stranke. Njihove smo zamisli povezali s mogućim uzorima (prvenstveno čitaonicama) i izdvojili inovacije koje unosi ideologija HSS-a (uloga tradicije, aktivizacija seljaka, multifunkcionalnost). U drugom dijelu analize osvrnuli smo se na mogućnosti ostvarenja ovih zamisli, a na izabranim primjerima pokazali smo kako su *seljački domovi* doista djelovali.

Istraživanje završavamo osvrtom na ono što se sa *seljačkim domovima* događalo nakon nestanka HSS-a, kao glavnog inicijatora njihove djelatnosti (Drugi svjetski rat i nakon njega). Opet na izabranim primjerima, pokazali smo njihovu kasniju upotrebu i promjene kroz koje prolaze sve do danas.

ŠPELA LEDINEK LOZEJ, dr. etnologije

Univerza v Vidnu, Oddelek za jezik in literaturo,
komunikacijo, izobraževanje in družbo
Via Mantica 3, Udine, IT

spela.ledinek@uniud.it

SAŠA ROŠKAR, univ.dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, višja konservatorka

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
Območna enota Kranj
Tomšičeva 7, Kranj, SLO

sasa.roskar@zvkd.si

**PLANINE V JULIJSKIH ALPAH
– OŽIVLJENJE TRADICIJE ALI TRADICIJA V ŽIVLJENJU
PRIMERA: PLANINE POD MONTAŽEM IN V BOHINJU**

Prispevek se posveča primerjavi pašnih območij v Julijskih Alpah na primeru planin pod Montažem in v Bohinju, in sicer na podlagi terenskih opazovanj in dokumentiranj ter primerjave zgodovinskih, ekonomskih, socialnih in kulturnih kontekstov. Posebna pozornost je namenjena planinam, kjer poleg planinske paše tudi predelujejo mleko. V času od druge svetovne vojne do danes se je tradicionalna stopenjska oblika planinske paše zaradi različnih vzrokov spremenila tako v intenzivnosti rabe planin za sezonsko pašo, v številu ljudi, ki so se s to dejavnostjo ukvarjali, pa tudi v pomenu, ki ga imata planinska paša in predelava mleka za domačine in širšo okolico. Razmišljali bova, kaj od preteklega je še prisotnega v današnji rabi planin, kako kulturno dediščino (snovno in nesnovno) razumejo njeni nosilci, kdaj dediščina postane blagovna znamka ter kako počitniška in športna raba planinskega sveta vplivata na življenje planin v Bohinju in pod Montažem.

ANITA MATKOVIČ, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja

Kočevje 6, Črnomelj, SLO

anita.matkovic@siol.net

JURJEVANJE – MED POMLADNO ŠEGO IN POLETNIM FESTIVALOM

Jurjevanje v Beli krajini je ime folklorne prireditve, ki že 52 let poteka v mestu Črnomelj. Festival se ponaša z nazivom "najstarejši folklorni festival v Sloveniji"«. Leta 1964 je bilo v danes t. i. Jurjevanjski dragi v Črnomlju prvič organizirano Jurjevanje – z besedami enega od takratnih organizatorjev "največja folklorno-turistična prireditev v Beli krajini". Poimenovanje prireditve Jurjevanje gre iskati v praznovanju jurjevega, ki je v ljudskem koledarju pomenilo začetek

pomladi. Gre za pastirski praznik, povezan s številnimi šegami in navadami, ki so se ravno v Beli krajini ohranile vse do začetka 20. stoletja.

V samem mestu Črnomelj pa je, po ohranjenih zapisih, obstajala še starejša oblika jurjevskega obredja, ki pa je zamrlo že v 1. polovici 19. stoletja in je bilo pozneje, pred 2. svetovno vojno, znova rekonstruirano in oživljeno. To razumemo tudi za enega od začetkov folklorizma v Beli krajini. Praznovanje jurjevega se je v Beli krajini do danes ohranilo kot zgodovinski spomin, kot gledališče zgodovine, režijsko prikrojeno in uporabljeno v turizmu. V desetletjih do danes je prireditve spreminjala imena, koncepte, časovno umestitev in v zadnjih letih tudi lokacijo. Kaj je še ostalo od koncepta prve prireditve? Gre za novo izumljeno tradicijo? Imata prvotna šega in sodobno "festivalsko" Jurjevanje še kaj skupnega?

MISLAV MATIŠIĆ, mag.

I. G. Kovačića 1, Belišće, HR

mislav.maticic@gmail.com

LUKA JAKOPČIĆ, mag.

Recider projekt d.o.o.

Ljerkje Šram 4, Zagreb, HR

recider@recider.com

ETAPE SOCIDEMOGRAFSKOG RAZVOJA BARANJE OČIMA OBITELJI ORIKIN

Rad spoznaje autorâ o općoj sociodemografskoj dinamici Baranje kroz povijest (prethodno istraživanje: *Stanovništvo jugoistočne Baranje od 16. do početka 20. stoljeća*), stavlja u etno-antropološku perspektivu i mikrohistorijsko iskustvo Orikinovih, tipične baranjske obitelji iz podunavskog sela Draž (*mađ. Darázs*).

Analiza izlaže dvostoljetnu transformaciju (1750.-1950.) obitelji od faze doseljenja iz Bosne, preko formiranja zadružne obitelji, do usvajanja "sistema jedinca", raspada zadruga i stadija kulturološkog "legitimiranja" usvojene sociodemografske prakse. Djelomice se oslanjajući na oralno-historijsku metodu, rad ujedno prezentira i pučka tumačenja navedenog procesa. Problemskim zaključkom otvara pitanje (ne)mogućnosti ruralnoga razvoja u prostorima značajno degradirane sociodemografske strukture.

MARTINA MIŠETIĆ, mag., kustosica

Muzej Cvelferije – u osnivanju

Toljani 1, Drenovci, HR

martina.misetec@gmail.com

PRVE AKTIVNOSTI MUZEJA CVELFERIJE – U OSNIVANJU

Muzej Cvelferije osnovan je 30. studenog 2015. godine Odlukom Općinskog vijeća Općine Drenovci te je u procesu ishoda suglasnosti Hrvatskog muzejskog vijeća o postojanju uvjeta za osnivanje muzeja.

Osnivanju Muzeja su kroz svoj rad doprinijele drenovačke udruge "Duhovno hrašće" i "Čuvarice", a ponajviše je doprinijela Akcija spašavanja baštine u poplavljenim naseljima Račinovci, Rajevo Selo i Gunja 2014. godine tijekom koje je prikupljeno više od dvije tisuće predmeta koje čine muzejski fundus. Od dana osnivanja provelo se nekoliko aktivnosti (opremanje privremenog muzejskog prostora, dvije izložbe, obrada građe, predstavljanje Muzeja) pri čemu se pozornost osobito usmjerila na uspostavljanje komunikacije s lokalnom zajednicom.

Kroz izlaganje će se predstaviti nabrojane aktivnosti te će se iscrpnije iznijeti iskustva kustosice etnologinje povezana s članovima lokalne zajednice u ovom razdoblju osnivanja Muzeja.

ANJA MORIC, direktor

Zavod Putscherle, center za raziskovanje, kulturo

in ohranjanje kulturne dediščine Stara Cerkev

Stara Cerkev 70, Stara Cerkev, SLO

anjamoric@gmail.com

Dr. sc. ANA PERINIĆ LEWIS, znanstvena sodelavka

Inštitut za antropologiju

Lj. Gaja 32, Zagreb, HR

aperinic@inantro.hr

SAŠA POLJAK ISTENIČ, dr. etnologije, znanstvena sodelavka

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Novi trg 2, Ljubljana, SLO

sasa.poljak@zrc-sazu.si

**PODEŽELSKI TURIZEM NA OBROBJU: POTENCIAL
NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE**

V dolini gornje Kolpe in Čabranke se že stoletja prepletajo slovenska in hrvaška zgodovina, kultura, dediščina in tradicija. Tam se je ohranila močna lokalna pripovedna tradicija o Petru Klepcu, junaku z nadnaravno močjo, zaščitniku šibkih in borcu proti Turkom. V Sloveniji se je lik Petra Klepca iz lokalnega junaka v pri-

povednem izročilu hitro prevel v književnega junaka v literarnih delih in dobil še status nacionalnega junaka, na hrvaški strani pa se je do nedavnega večinoma ohranil zgolj v lokalnem izročilu, zdaj pa se pojavlja tudi kot književni lik v delih lokalnih piscev. Nanj se vežejo tudi zgodbe drugih bajnih bitij, ki ustvarjajo svojevrstno lokalno izročilo, skupno obema državam.

Zaradi žive pripovedne tradicije se lik Petra Klepca in zgodbe o njem uporabljajo v sodobnih regionalnih in lokalnih identifikacijah ter reprezentacijah kulture in dediščine slovenskih in hrvaških krajev v obmejnem območju. Ravno v sodobnih primerih koriščenja simbolike in imaginarija o tem lokalnem ljudskem junaku se kažeta po eni strani delitev območja na dve državi, po drugi pa skupne značilnosti doline zgornje Kolpe in Čabranke. Občina Osilnica se promovira kot "dežela Petra Klepca", mesto Čabar pa kot "zavičaj Petra Klepca". Na turističnih spletnih straneh so objavljene pripovedi o tem junaku, njegovo ime pa se izkorišča v komercialne namene na obeh straneh meje (športni klubi, centri za rekreacijo in adrenalinski parki). Prispevek tako ob orisu pripovednega izročila izbranega območja prinaša razmislek o potencialih Petra Klepca in nesnovne dediščine na splošno za razvoj podeželja, predvsem za razvoj turizma, ki se kaže kot ena redkih razvojnih priložnosti tega večplastno "obrobnega" območja.

JELKA PŠAJD, univ. dipl. soc kult. in etnol. in kult. antrop., muzejska svetovalka

Pomurski muzej Murska Sobota

Trubarjev drevored 4, Murska Sobota, SLO jelka.psajd@pomurski-muzej.si.

RURALNA POKOPALIŠČA – KULTURNA ALI UNIČENA POKRAJINA?

V Pomurskem muzeju Murska Sobota zadnja leta pospešeno načrtno evidentiramo vsa pokopališča v Pomurju in Porabju. Stari nagrobniki hitro izginjajo, ker ni strategije, kako jih ohraniti. Pomurska pokopališča so pomembna, ker so tam ohranjeni nagrobniki različnih verstev in narodnosti iz te pokrajine (katoliški, evangeličanski, kalvinski, romski, prekmurski, madžarski, nemški), hkrati pa so, poleg umetnostnozgodovinske vrednosti samih nagrobnikov, pomembni epitafi, pisani v prekmurščini, pa tudi kamnoseki, ki so nagrobnike izdelovali.

V prispevku opredeljujem elemente, zaradi katerih prekmurska in porabska pokopališča postajajo pomembna v slovenskem etničnem prostoru, a ostajajo neprepoznava in zapostavljena dediščina lokalnega podeželskega turizma.

MARTA RAČIĆ, prof.

Veleučilište VERN'

Trg bana Jelačića 3, Zagreb, HR

marta.racic@vern.hr

RAHELA JURKOVIĆ, mag.

Vukovićeva 5, Zagreb, HR

rahela_jurkovic@yahoo.com

TREBAJU LI SELU, U SVRHU NAPRETKA, EUROPSKI PROJEKTI?

Europski projekti su često sinonim za napredak, uspjeh, razvitak. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske, kojeg je odobrila Europska komisija i koji se većim dijelom financira novcem iz proračuna Europske unije (EU), za razdoblje do 2020. godine ima za cilj povećati konkurentnost hrvatskog ruralnog područja, ali i unaprijediti životne i radne uvjete u njemu. No, je li to uvijek djelotvoran, dobar i jedini put uspješnog razvitka ruralnog područja?

U radu će se problematizirati financijsko podupiranje održivog razvoja ruralnog područja iz EU fondova i manjak takve potpore. Prikazat ćemo primjer ulaganja u ruralni turizam na području Plitvičkih jezera, koji je početno bio primjer uspješnog ulaganja, sve dok se nisu pojavile poteškoće koje su onda proizvele i lavinu drugih problema za ovaj "projekt" ulaganja u ruralno područje. Na tom primjeru postavlja se pitanje koliko su EU projekti potrebni i korisni za stvarni održivi razvoj hrvatskog sela.

S druge strane, prikazat ćemo talijansko selo Mundimitar, u kojem život zbog dugogodišnje depopulacije zamire. Unatoč tom procesu, koristeći blizinu mora, stanovnici vlastitim sredstvima obnavljaju stare kuće i koriste ih u turističke svrhe – Bad & Breakfast. Bez ikakvih EU sredstava, a s naglašenim motivom očuvanja vlastitog manjinskog identiteta, stanovnici kroz ljetne mjesecе zajednički organiziraju kulturna i kreativna događanja. Neopterećena zadanim administrativnim okvirima europske birokracije, sama lokalna zajednica postaje pokretač ruralnog razvoja, dok hrvatski primjer pokazuje koliko često puta hvaljeni "EU projekti" mogu biti i teret pojedincima koji koristeći EU fondove žele potaknuti promjene u ruralnom području.

MARIJA RAGUŽ, dipl. etn.

Medicinski fakultet Osijek
Zavod za biološku antropologiju
J. Huttlera 4, Osijek, HR

marija.raguz@mefos.hr

SVINJAREVCI: ODRŽAVANJE RURALNOGA KULTURNOG KRAJOLIKA POD UTJECAJEM RATNIH OKOLNOSTI

Svinjarevci su naselje u blizini Vukovara. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, imaju 386 stanovnika. Početkom 20. stoljeća značajan su udio stanovništva činili Nijemci. Nakon Drugoga svjetskog rata, zamijenilo ih je stanovništvo pravoslavne vjeroispovijesti većinom s područja Knina i Benkovca. Domovinski je rat iznova izmijenio etničku sliku Svinjarevaca. Većina je stanovništva bila u progonstvu. Nakon obnove, dio se stanovnika vratio, a u Svinjarevce su se naselili i stanovnici katoličke vjeroispovijesti iz okolice Jajca u BiH. Svaki je rat osiromašio, ali i obogatio etničku strukturu ovoga mjesta.

U Svinjarevcima je uvijek dominantna kultura bila šokačka i danas također većinsko stanovništvo čine Hrvati Šokci. Ovo je maleno naselje posebno po tome što je uvijek imalo etnički mješovito stanovništvo te po tome što je na granici Slavonije i Srijema. Sve su se te okolnosti na poseban način odrazile na njegov kulturni krajolik. Početkom 2016. godine u Svinjarevcima je prikupljena građa za dijalektološko istraživanje metodom otvorenog intervjua s nekoliko starosjedilaca, pripadnika različitih generacija. Svi oni dijele zabrinutost za budućnost Svinjarevaca zbog opadanja broja stanovnika. Životne okolnosti nisu idilične, ali kulturni krajolik u ovome mjestu je živahan. Održava se i čuva tradicijska kultura, ali ta malena zajednica uspjela je na poseban način i obogatiti svoju kulturu. Unatoč tome što ovo naselje nikad nije imalo svoju župu, nije bilo veliko ni poznato, a njegovi su stanovnici u jednom trenutku razmišljali i o promjeni imena, u svakome su ratu na određeni način pobijedili.

U ovome će se radu prikazati aktivnosti kojima se danas održava kulturni život u ovome mjestu kao primjer otvorenosti jedne malene zajednice, izazovi pred kojima se ovo mjesto nalazilo i nalazi, te na koji način se stanovništvo bori s tim izazovima.

Mr. sc. MARKO SMOLE

Etnološka zbirka Palčava šiša
Ul. A. Muhvića 28, Plešče, HR

smole.marko@gmail.com

ALENKA VEBER, univ. dipl. soc. del.

Zavod Rihtarjeva domačija
Babno Polje 67, Stari trg pri Ložu, SLO

alenka.veber@rihtarjeva-domacija.si

**POSKUSI OBUJANJA KULTURNEGA TURIZMA NA
OBMOČJU GORNJE KOLPE IN ČABRANKE – KAKO NA
DEPOPULARIZIRANIH OBMOČJIH OB MEJI?**

Izseljevanje iz obmejnega območja ob Kolpi in Čabranki v zadnjih desetletjih, šibko sodelovanje lokalnih političnih oblasti in ločeno gospodarjenje z omejenim prostorom ozke doline na enem in drugem bregu – poleg naravnih gozdnih katastrof v zadnjih nekaj letih in še zaradi širših migracij ostro zastavljene schengenske meje v zadnjem letu – prinašajo vsako leto nove izzive tistim, ki poskušamo razvijati kulturni turizem v tem okolju.

Prikazali bomo dejavnosti, s katerimi v zadnjih desetih letih skušamo postopno, s strokovnimi etnološkimi osnovami, ustvarjati temelje (vnovičnemu) razvoju turizma – tudi v smeri kulturnega eko-turizma, ki bi temeljil na lokalnih tradicijah: od stavbne, kulinarične, glasbene in pripovedne do narečja. Pri tem lahko pomembno vlogo odigrajo formalne oblike zaščite etnoloških vsebin, ki pa po izkušnjah potrebujejo še dodatne mehanizme, da jih domačini (znova) razvojno posvojijo. Podana bo analiza razvoja turizma na območju od konca 19. stoletja naprej ter vloga in možnosti lokalne kulture in nosilcev etnoloških vsebin pri tem. Vključili bomo izkušnje turističnih vodnikov po območju, ki so v zadnjih nekaj letih pripeljali največ obiskovalcev.

POLONA SITAR, dr. etnologije, asistentka z doktoratom

ZRC SAZU, Inštitut za kulturne in spominske študije
Novi trg 2, Ljubljana, SLO

psitar@zrc-sazu.si

**ANALIZA DISKURZA O IDILI SLOVENSKEGA PODEŽELJA IN VREDNOTAH
NJEGOVEGA PREBIVALSTVA V ROMANTIČNIH RESNIČNOSTNIH ŠOVIH**

“Za devetimi gorami in devetimi vodami, daleč stran od mestnega vrveža, živi osem moških, ki karirastih srjajc ne nosijo samo zato, ker so v modi ...” je uvodni predstavitveni stavek v napovednem videu novega slovenskega romantičnega resničnostnega šova *Ljubezen po domače*. “Oddaja bo na ekrane vrnila vred-

note in nas spomnila na prelepo slovensko podeželje," pravi opis poslanstva oddaje na spletni strani. Pričujoč prispevek preučuje, na kakšen način slovenski resničnostni šovi, kot sta *Ljubezan po domače* (2016) in *Ljubezan na seniku* (2011), upodablja idilično življenje na podeželju. V prispevku nas bo zanimalo tudi, kako se skozi vrednote (o pridnosti, delavnosti itd.) konstruira identiteta žensk iz mesta in podeželja, podali pa bomo tudi analizo družbeno-političnih razlogov za veliko gledanost šovov takšnega kova, ki prikazuje idilično kmečko življenje v nasprotju z mestnim. Oba šova namreč temeljita na predstavitvi tradicionalnega slovenskega kmetovanja in na slovenski nacionalni identiteti, ki korenini v vrednotah kmečkega življenja. Z analizo diskurza skuša prispevek razložiti, kako se s pomočjo resničnostne televizije, ki je vedno bolj popularna, diskurzi o moralnih vrednotah pretvarjajo v moralne sodbe o ljudeh skoz perspektivo retraditionalizacije slovenske družbe.

Dr. sc. ŽARKO ŠPANIČEK, ravnatelj

Ministarstvo kulture RH

Konzervatorski odjel u Požegi

M. Peića 3, Požega, HR

zarko.spanicek@min-kulture.hr

MLINARSKÉ TRADICIJE SLAVONIJE I BARANJE KAO KULTURNA BAŠTINA

Posljednjih desetak godina mlinarske tradicije Slavonije i Baranje na širem su društvenom planu prepoznate kao važan dio povijesnog naslijeđa. Različiti pojedinci, udruge, državne ustanove i jedinice lokalne samouprave na više su mjesta provele ili pomogle obnovu i rekonstrukciju povijesnih tipova mlinova i vodenica. Njihova uloga više nije proizvodna, nego prvenstveno manifestacijska, edukativna i turistička, što ih izravno povezuje s kulturnom baštinom.

U izlaganju će se dati kratak osvrt na dvije važne mlinarske tradicije: velike plodne vodenice na Dravi koje se na ovom području mogu pratiti od kasnog srednjeg vijeka te industrijsko mlinarstvo koje se u Slavoniji javlja već sredinom 19. stoljeća. Pažnja će se usmjeriti prema dva konkretna primjera: rekonstruiranoj dravskoj vodenici u Osijeku iz 2015. godine te nekadašnjem paromlinu u Duboševici sagrađenom 1895. godine koji je u tehnološki neznatno izmijenjenom obliku radio donedavno. Na ovim će se primjerima pokazati proturječan odnos prema kulturnoj baštini, u ovom slučaju industrijskoj, gdje se prepoznavanje njezine važnosti i pokušaji očuvanja miješaju sa zanemarivanjem i pojednostavlivanjem.

Kratak osvrt dat će se i na korištenje tradicijske baštine u ruralnom i kulturnom turizmu kao kontekstu u kojem se nastoje prezentirati mlinarske tradicije Slavonije i Baranje.

Dr. sc. ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, znan. savjetnica

Hrvatski institut za povijest

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

A. Starčevića 8, Slavonski Brod, HR

zkerze@yahoo.com

DARKO MRKONJIĆ

Društvo za interpretaciju baštine u turizmu

Istočne Hrvatske

dmrkonjic@ffos.hr

ZEMLJA KRUHA, RIBE I VINA

Rad se bavi istraživanjem mogućnosti zaštite i stavljanja u turističku funkciju najvažnijih prirodnih i kulturnih obilježja Baranje kroz objedinjene i usklađene projekte. Baranja, kao mikro lokalitet, nosi sve značajke Istočne Hrvatske (Slavonije, Baranje i Srijema) što ju čini iznimno pogodnom za provedbu složenog projekta. Omeđena je lesnim brežuljcima, rijekama i močvarama, ima ravničarske njive i vinogorje te se može opisati i kao zemlja kruha, ribe i vina. Radi toga model je u kontekstu razvitka ruralnog turizma primjenjiv na cjelokupnu Turističku regiju Slavonija, ali i šire.

Projekt Zemlja kruha ribe i vina (trilogija), prvenstveno je usmjeren na uređenje tri etno sela Karanca, Kopačeva i Zmajevca isticanjem njihovih prepoznatljivih obilježja, tipičnog krajobraza i arhitekture, te tradicijskih umijeća gradnje panonske kuće i vinskih podruma, lončarstva, ribolova, proizvodnje vina i hrane te povezanih običaja.

Razmatraju se i drugi tekući projekti koji izravno i neizravno potiču održanje sela i razvitak ruralnog turizma, kroz promicanje organske poljoprivrede, njegovanje tradicijske kuhinje, tradicijskih obrta, korištenja prirodnih materijala, obnovljivih izvora itd. Tu su Osječki Višnjevac, Muzej u loncu, Akademija blata, Tradicijski ribarski čamac i dr.

Analizira se promidžba Turističke regije Slavonija u strategiji i kampanji Hrvatske turističke zajednice s usporedivim odredištima. Također, analiziraju se recentni projekti i ulaganja područnih turističkih zajednica, kako u odnosu na potrebe i mogućnosti razvitka ruralnog turizma, tako i u odnosu na projekte drugih subjekata i dionika u turističkoj ponudi. Pitanja su, postoji li zadovoljavajuća regulativa, strategija i suradnja na planu razvoja kulturnog i održivog turizma između sustava turističkih zajednica, institucija u kulturi, realnog sektora, neprofitnih udruga u domeni očuvanja tradicijske kulture i okoliša, Zajednice kulturnog turizma i drugih mogućih dionika.

Istraživanje nastoji odgovoriti i na pitanje, zašto je i kada očuvanje i stavljanje u funkciju u turizmu pojedinih predmeta nematerijalne i materijalne baštine učinkovitije, te koja je prednost usklađivanja projekata različitih dionika.

ETNOLOGIJA I SELO 21. STOLJEĆA:
TRADICIONALNO, UGROŽENO, KREATIVNO

Organizatori:
HRVATSKO ETNOLOŠKO DRUŠTVO
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

ODSJEK ZA ETNOLOGIJU ZAVODA ZA POVIJESNE
I DRUŠTVENE ZNANOSTI HRVATSKE
AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Andrije Hebranga 1, 10 000 Zagreb

Korištene fotografije © Žarko Španiček

